

Een **ZUIVER BLOED!**
Een **FRISCH AANGEZICHT!**
De **GEZONDHEID!**

Ziedaar wat men bekomt met de

STANDAERT'S PILLEN

(PURGEEREND EN VERKLOEKEND)

Bloedzuiverend, Galwerend, Slijmafrijvend, Verfrisschend.

Met deze pillen geene **VERSTOPPING** meer te vreezen!

Zij bestrijden alle ziekten, zij voorkomen en genezen:

schedelboofdpijn, Zwaarte in het hoofd, Zenuwstoringen, Draaiingen, Bloedopdraag.

Bij Ongesteldheden der Zinnig. kan geen ander middel tegen de STANDAERT'S PILLEN op om te bestrijden: Gal, Slijm, Slechtspijsverteringen, Gebrek aan eetlust, Luur, Brakingen, Lever en Miltsiekten.

Eenig middel in de wereld om het Bloed te zuiveren, zijn de STANDAERT'S PILLEN een ware schat voor al die lijdende aan Schurft, Dauwworm, Joukingen en alle Ziekten der huid.

Dit is het Krachtigste bloedzuiverend Middel!

*Gij allen die lijdt aan **Fluorecijn** of **Rhumatism**, volgt eens **regelmatige** behandeling met de STANDAERT'S PILLEN en weldra zal uwe kwaal gedaan zijn. Deze pillen bestaan alleen uit planten sap, en zullen u nooit de minste stoornis veroorzaken.*

*En gij **Meerrouwen**, die behoefte hebt aan **kloos en rijk bloed**, vergeet niet dat de STANDAERT'S PILLEN, door een **matig maar onderhouden gebruik**, het **bloed vernieuwen** en de **Ongevallen van het Meerren der Jaren** doen **achterwege** blijven.*

DE STANDAERT'S PILLEN WORDEN OVERAL VERKOCHT AAN 1.50 fr. DE DOOS (35 pillen) en ook aan fr. 3.75 de **familiedoos** (bevattende het getal pillen van drie doozen). Zwicht u van vervalschte doezen of namaakzels; **leest het echte STANDAERT'S PILLEN** (purgeerend en verkloekend)

DE EENIGE DIE HET BLOED ZUIVEREN EN VERKLOEKEN

Neemt maar alleen zulke doozen aan die **Verpakt** zijn in een **rozen Stroolbrief** toegezegeld en de volgende firma dragen.

Apotheek Honoré STANDAERT, 53, Steenstraat, BRUGGE.

Depot te MECHELEN: Van Melckcheke, apotheker, rue du Serment.

1078

Colofon

Dit magazine is een uitgave van de vzw Heemkundige Kring Dr. Croquet Walem

vzw Heemkundige Kring Dr. Croquet Walem
 Kloosterstraat 76 | B-2800 Walem
 www.heemkundewalem.be
 info@heemkundewalem.be

Jaargang 3, nummer 13, zomer 2009

U kunt lid worden door overschrijving van 7 euro op rekeningnummer 733-2426000-60. Dan krijgt u de volgende nummers van ons tijdschrift in uw bus.

Redactie en medewerkers van dit nummer:
 Annick De Greve, Frans De Greve, Hugo Rom, Loes Rom, Jan Van Buggenhout, Tom Van Buggenhout, Maurice Van Oosthoven, Albert Verbiest, Dirk Verreth, Kris Verreth

Wij danken in het bijzonder onze ereleden:

- Aluminiumconstructies Freddy Andries
- Jan Bergé
- Jos De Wael (Bevepal)
- John De Wilde
- Apotheek Goyvaerts
- Jan Kuypers (Het Oude Klooster)
- Dokter Jo Liekens
- Eddy & Annabel Merckx-Tanghe
- Paul Morrens
- Peeters-Van Laer Schrijnwerkerij
- Willy Pittoors (Elektro Pittoors)
- Jaak & Lea Poot-Janssens
- Alex Ressler
- Frans Rijmenams
- Hugo Rom
- Bouwwerken Dirk Van de Brul
- Veearts Bart Van der Kuylen
- Dokter Urbain Van Walleghem

Inhoud

Editoriaal

'Dag van de Aarde' op het fort van Walem

Over leven en dood tussen 1850 en 1902

Over borstziekte, borstwater, geraaktheid, aflevigheid en andere rare kwalen waaraan men vroeger stierf

18de eeuw: de ommekeer

Na nog een tumultueuze eerste helft brengt de rest van deze eeuw eindelijk een heropleving voor Walem

Walemse volksfiguren uit de 20ste eeuw

De scharensliep trotseerde weer en wind om scharen en messen te slijpen terwijl de pottenfair hetzelfde deed om potten, pannen en bestek weer als nieuw te maken

70 jaar in het nieuws

1939: De tweede wereldoorlog loert achter het hoekje maar in de artikels over Walem gaat het om geweld en verwondingen op veel kleinere schaal - en met de berichtgeving ging er ook toen al eens iets mis: wie verwondde nu eigenlijk wie?

De Koninklijke Fanfare Concordia

Rond de eeuwwisseling maakte Concordia zowel de Ardennen als de kust onveilig en ze vierden hun vijftigjarig bestaan, en dat van België, met de nodige zwier

Vroeger en nu

Mijmeringen van Maurice Van Oosthoven bij een foto van zijn ouderlijk huis

Wazeitièna

De Z sluit het Walems dialect af...
 God zijmenas!

Het molenhuis

Een verhaal voor hen die niet wisten dat Walem op de 'camino' (de weg) naar Santiago de Compostella ligt (en over dat gegeven heeft de schrijver van het verhaal niet gelogen)

Van oorlogs- tot natuurpunt

Als je via het internet-programma 'Google Earth' de blik laat inzoomen op het dorp Walem, merk je in het zuiden een zeer opvallende groene, grillige vlek: 'het fort van Waelhem'; heel mysterieus ligt dat daar...

Jarenlang was het fort een plaats die voor de inwoners van Walem niet toegankelijk was. Als militaire site werden pottelijkers - omwille van 's lands belang - geweerd. In de eerste decennia na de eerste wereldoorlog werden er jaarlijks op 11 november herdenkingen gehouden; dat was een gelegenheid voor de inwoners om op het fort te komen, maar naarmate het aantal overlevende oudstrijders van Walem 1914 afnam, werden deze herdenkingen niet langer georganiseerd.

Als de militairen vertrokken waren, betrof de civiele bescherming de gebouwen. Veel recenter - na de val van de Berlijnse muur - werden in het fort ook asielzoekers ondergebracht. Na een brand verloren de gebouwen al hun functionaliteit en werd het fort nog meer gesloten. De laatste deed de poort toe...

Het feit dat het fort zo lange tijd slechts beperkt toegankelijk was, had een schitterend neveneffect: de natuur kon ongebreideld haar gang gaan. Een goeie zaak is dan ook dat Natuurpunt beheerder van het fort is geworden.

Op 26 april was het 'Dag van de Aarde' en het fort stond even in de schijnwerper. Verscheidene organisaties die zich betrokken voelen bij het fort van Walem konden in standjes toelichten waarom zij het fort een bijzondere plaats vinden. Zo konden we leren hoe de vleermuizen wel goed gedijen in het fort vol met donkere gangen. Ook vlinders vinden het aangenaam toeven binnen de wallen van het fort, waar windvrij een soort microklimaat is ontstaan.

Binnen in het fort heeft de grond een bijzondere samenstelling: binnenin spreken we van een leem-kleigrond, de wallen daarentegen werden opgetrokken uit zand dat uit de gracht was gehaald. Door deze bijzondere samenstelling van de grond zien we verschillende plantensoorten, zowel degene die groeien op zandgrond als degene die leem-kleigrond nodig hebben. Het is opnieuw de ingeslotenheid door de wallen die een zeker microklimaat heeft doen ontstaan dat alle plantengroei nog bevordert heeft. Vooral mossen hebben zich zeer specifiek ontwikkeld, en op het fort komen zeldzame soorten voor. De jarenlange afwezigheid van de mens op de site heeft dit nog ten goede beïnvloed.

Maar het fort is ook verleden: de specialisten van militaire vestingbouw tonen graag het gewelf waar je nog steeds de gevolgen van een mortierinslag uit 1914 kan bekijken.

De Heemkundige Kring was ook aanwezig: het fort en zijn bewoners zijn onlosmakelijk verbonden geweest met het leven in het dorp. De gebeurtenissen van 1914 zetten Walem op de kaart, maar daarnaast was het zo dat de soldaten deel uitmaakten van het leven in het dorp, al was het maar omdat ze daar vertier zochten.

Een geslaagde 'Dag van de Aarde', leerrijk, dat is zeker, en mogelijk ligt er voor het fort nu een toekomst in het verschiep waarbij respect voor de natuur en respect voor het verleden en de herinnering hand in hand kunnen gaan. Want ook Walem is een stille getuige van de gebeurtenissen die opriepen tot 'Nooit meer oorlog'.

Over leven en dood tussen 1850 en 1902

In het vorige tijdschrift kon u lezen over de doodsoorzaken van kinderen tussen 0 en 10 jaar in de tweede helft van de 19de eeuw. In dit tijdschrift worden de overige leeftijdscategorieën behandeld.

4) De overlijdens tussen 11 en 30 jaar

We hebben een totaal van 137 waarvan 68 meisjes en 69 jongens.

Hierbij steekt **tuberculose** er bovenuit met **42** gevallen. De andere doodsoorzaken waren **tyfus (11)**, verdrinking (8), pokken (2), difterie (3), cholera, encefalitis en kanker (elk 2).

De **gynaecologische problemen** komen op de voorgrond: 4 overlijdens tijdens bevallingen en 3 overlijdens t.g.v. kraambedkoorts.

5) De overlijdens tussen 31 en 50 jaar

We tellen 131 doden: 58 vrouwen en 73 mannen.

1) **Tuberculose: 50**; dit komt overeen met **38%**!

2) Pneumonie: 11

3) **Endometritis en kinderbed: 9**

4) Borstzickte (hart?): 7

5) Tyfus: 6

6) Cholera, gastro-enteritis, zelfmoord, trauma's, borstwater, geraaktheid, pokken: elk 3

7) Kanker: 2

Tuberculose is in deze periode weer de grote dooddoener in al zijn vormen (sommige gevallen zijn aangegeven als physis, slepende en/of vliegende toring). Verder is deze seksueel actieve periode gekenmerkt door complicaties bij de bevallingen met begeleidende infecties. Opmerkenswaardig is dat de toenmalige Walemse geneesheer Le Prevost de Basseroode op 39-jarige leeftijd ook aan tuberculose overleed en dat een dochttertje op 1-jarige leeftijd stierf aan stuipen.

Verdere commentaar:

Tijdens de periode tussen 1870 en 1920 was een huisgezin dikwijls 10 of meer kinderen rijk. Buiten deze periode bestond een gewoon Vlaams gezin uit 2 à 3 kinderen. Om de geboortebeperving vorm te geven, werd er gebruikelijk getrouwd **tussen 25 en 30 jaar**. Geboortebeperving bestond verder uit het **langdurig zogen** van de baby (12 tot 24 maand). Op deze manier verliepen er ook 20 à 30 maanden tussen de geboortes. Vooral vrouwen van hogere klasse hadden toen meer kinderen: ze lieten de baby zogen door een 'min' of voedstermoeder en waren aldus minder lang steriel. De rijkere hadden door betere leefomstandigheden ook minder spontane miskramen. Vrouwen van lagere klasse werd dikwijls gevraagd moedermelk aan de rijkere af te staan tegen een kleine vergoeding. Dit was vroeger een algemeen voorkomend feit. Daarbij kwam nog dat de **menopauze bij de armere vrouw rond 40 jaar of vroeger** optrad. In de beste omstandigheden kon aldus slechts een vijftal kinderen het levenslicht zien, tenminste als man en vrouw tot hun veertigste bleven leven.

Rekening houdend met de bijna 50% kindersterfte was een normaal huisgezin met 2 à 3 kinderen eerder als een luxe te aanzien. Zoals hierboven gezegd, was het einde van de 19de eeuw hierop een uitzondering. **De huwelijksleeftijd daalde plots**. Dit geeft dan ook in één klap een langere fertiele periode. Het kerkelijke en landelijke Vlaanderen verkondigde daarbij zeer laat de mogelijkheden van de geboortebeperving. Terwijl de steden deze mogelijkheden reeds vanaf 1860 kenden, volgden de landelijke streken, waaronder Walem, dit voorbeeld pas na 1900. Over de algemene gezondheidstoestand is het interessant te vermelden dat 60% van de miliciens werd afgekeurd om medische redenen: rachitisme (vitamine D-tekort), gezwollen en

verzweringen waren algemeen. Het verband met de slechte voedingstoestand, vitaminegebrek, tekorten aan eiwitten en mineralen ligt voor de hand. 50% van de dienstplichtigen was kleiner dan 1m57 in 1850. Tegen het einde van de 19de eeuw was het gemiddelde 1m65.

6) De overlijdens tussen 51 en 100 jaar

In totaal 435 overlijdens: 225 vrouwen en 210 mannen. Ook hier is de grootste doodsoorzaak **tuberculose**. Daarbij komen dan nog 39 gevallen overleden aan **pneumonie** en 13 aan **longvliesontsteking** (pleuritis); mogelijk zitten daar ook nog tuberculosegevallen bij. **'Borstwater'** wordt 34 keer vermeld. Vermoedelijk gaat het hier om hartfalen met longoedeem, mogelijk t.g.v. lang bestaande hypertensie, hartinfarct, kleplijden of chronisch longlijden.

Verder zien we 32 vermeldingen van **hartziekte**. Ook dokter Croquet (overleden in 1875 op 64-jarige leeftijd) behoorde hierbij. Deze diagnose is ook zeer breed. Vermoedelijk bedoelde men hier vooral hartinfarcten en gevolgen van klepletsels. Ook de interpretatie van **'borstziekte'** is onduidelijk. Betreft het angina pectoris, longlijden of borstgezwollen? Maar dit laatste is twijfelachtig daar ook bij mannen deze term dikwijls wordt gebruikt. Specifieker is 6 maal de vermelding van **pericarditis** (ontsteking van hartzakje), een niet zo gemakkelijke diagnose!

Gezien de leeftijdsklasse is het niet abnormaal dat 33 keer **'geraaktheid' (cerebraal insult)** wordt vermeld. Zoals reeds hoger gezegd, was de preventie toen nihil. Verzadigde vetten, zoutgebruik, onbehandelde hoge bloeddruk waren hieraan niet vreemd.

Verder zien we nog 14 overlijdens t.g.v. darmontsteking en 12 aan maagontsteking. Bij de darmontstekingen zijn er 5 tyfusgevallen en 3 cholera-patiënten. De andere gevallen kunnen gaan over colitis ulcerosa, de ziekte van Crohn, colonkankers, appendicitis. Bij de maagpatiënten kunnen het complicaties van maagzweren zijn (bv. met perforatie) of betreft het maagkanker. Opmerkenswaardig is dat er ook 7 kankers als dusdanig worden vastgesteld: 1 maal 'baarmoederknotsgezwel', 1 maal maagkanker, 1 maal tongkanker en 1 maal borstkanker. 'Aflievigheid' en ouderdom worden 8 maal vermeld.

Gangreen (afsterven van de onderste ledematen) komt 6 maal voor, evenals 'waterzucht' (ascites).

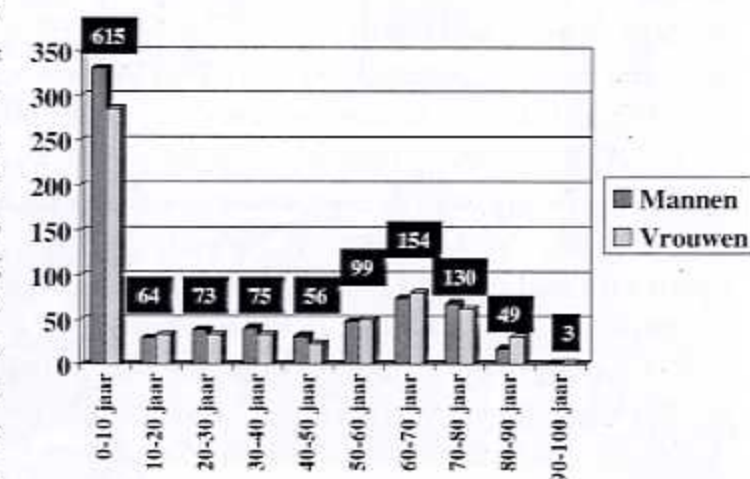
Leverlijden met geelzucht komt 7 maal aan bod. Vermoedelijk zijn hier gevallen van chronisch alcoholgebruik bij, maar mogelijk ook de nog niet te behandelen obstructies van de galwegen door galblaasstenen, galblaaskanker en/of alvleesklieraandoeningen.

Worden verder vermeld: **ruggegraatlijden** (3 maal) (1 maal 'wervelrot' door de ziekte van Pott), **hersenslijden (11 maal)** met encefalitis, hersenverweking, hersencongestie, hersenvernauwing, enz.. 2 maal spreekt men van ingeklemde breuk, evenals blaas- en nieraandoening. Slagaderbreuk (infarct of aneurisma) komt 4 maal voor. Tenslotte spreekt men 8 maal over **astma** en wordt 6 maal **zelfmoord** vermeld.

Heel speciaal is het geval omschreven als 'val der baarmoeder'. Denklijk gaat het hier om een volledige prolaps, gecompliceerd door infectie van de baarmoeder.

Tenslotte worden 78 gevallen als 'onbekend' of 'niet vermeld' geteld.

Overlijdens te Walem 1850-1902

We bekijken ook nog even de oudste groep tussen 80 en 100 jaar. De oudste burger was 98 jaar, dhr. Franciscus Van Hoeck, overleden in 1856. Verder tellen we in deze groep 32 vrouwen en slechts 20 mannen (er is niets nieuws onder de zon). Twee vrouwen werden ouder dan 90.

De slechtste jaren qua sterfte tussen 1850 en 1902 te Walem

In deze periode hadden we nog met epidemieën af te rekenen. Beruchte jaren waren 1864 en 1865, toen een golf van rode koorts Walem trof en men respectievelijk 47 en 44 doden telde. 1866 was niet beter; het was de beurt aan cholera, waaraan 8 mensen stierven. Van 1870 tot 1875 stak tyfus de kop op (samen met TBC). Er waren toen meer dan 40 doden per jaar. In 1872 stierven 14 mensen aan de pokken. Een rotjaar was ook 1881 met 45 doden, waarvan de doodsoorzaak onbekend is. Het recordjaar was echter 1899 met 50 overlijdens: tyfus en de kinderziekten hielden toen grote kuis. Het eeuwwisselingsjaar 1900 was geen feestjaar met 44 doden. Toen werd die geheimzinnige 'andere ziekte' 17 x als doodsoorzaak opgegeven (toch poliomyelitis of gewone griep?).

Besluit

- ▼ 6 De meeste doodsoorzaken in de periode 1850-1902 zijn nu perfect te voorkomen of efficiënt te behandelen.
- ▲ De hedendaagse doodsoorzaken betreffen dan ook ziekten die vroeger quasi niet voorkwamen: kankers, auto-ongevallen en hartinfarcten.

Oorzaken als kinderziekten worden door vaccinaties voorkomen, cholera en tyfus anderzijds door de toegenomen hygiëne, doodgeboorten door een perfect opvolgen van de zwangere, stuipen door adequate behandeling van koorts en de oorzaak van de ziekte. Tuberculose is 100% te genezen. Opvallend is dat er nergens een woord over diabetes te vinden is: dé ziekte (samen met kanker) van deze eeuw en de tweede helft van vorige eeuw. Nochtans kende men diabetes al eeuwenlang. Detectiemiddelen ervan waren echter niet voorradig. Alleen de verse urine werd nagekeken op het attractief zijn voor vliegen en wespen. Ook werd aangeraden na te kijken of er geen wit opgedroogde vlekken op de schoenen achterbleven na het plassen. Insuline kwam pas tussen wereldoorlog I en II te onzer beschikking.

Dervingsaandoeningen (vitaminetekort, eiwittekort, enz.) zullen zeker ook de algemene weerstand van de doorsneemens in de beschreven periode op een laag pitje gezet hebben. Immers, de voeding van 80% van de bevolking beperkte zich tot aardappelen (een gemiddelde van 800 g/persoon/dag) en brood. Vlees, vis, eieren, zelfs melk, groenten en fruit waren een grote luxe. Alleen de hogere klasse kon erover beschikken.

Wat hebben we geluk in Vlaanderen te zijn geboren op het goede moment! Lijden zal wel altijd aanwezig zijn en sterven moeten we allen, maar te kunnen beschikken over een goede opvang en een juiste behandeling is meer dan een overbodige luxe!!! Ook daarvoor zijn we onze voorouders dankbaar... *fdg*

Bronnen: *Geschiedenis van de Geneeskunde in België* - dr. F.-A. Sanderneest - Uitg. Elsevier Brussel
Culturele Geschiedenis van Vlaanderen - Prof. Dr. A. Roeck, Prof. Dr. Theeuwissen, Prof. Dr. J. Van Haver - Uitg. Baart Durne 1982
Volksgeneeskunde in Nederland en Vlaanderen - dr. Paul van Dijk - arts - Uitg. Ankl-Herms BV Drenster

Singer

De Amerikaanse firma Singer werd in het begin van de 20ste eeuw een van de eerste wereldwijde concerns, met detailhandels, reparatiecentra en fabrieken in meerdere landen. Ze waren ook handige marketeers: wie een Singer-naaimachine kocht, kreeg er een gratis opleiding bij. In 1928 wisten ze ook 12 Walemse dames te strikken om op hun machines te leren 'stikken'. Negen daarvan kunnen we nog bij naam noemen. Als u (een van) de drie andere herkent, laat het ons a.u.b. weten.

Van links naar rechts poseren:

1. Johanna Lejon
2. ???
3. Marguerite Tournaye
4. Maria De Belder
5. Helena Possemiers
6. ???
7. ???
8. Gabriëlle Nauwelaers
9. Louise Van Beersel
10. Jozefine Hellemans
11. Anna De Belder
12. Justine Van den Eynde en de Singer-lesgeefster.

